

E CONF SERIES

**International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices
Hosted online from Rome, Italy**

Website: econfseries.com

27th June, 2025

НАМАНГАН ВИЛОЯТИ УЧҚЎРҒОН ТУМАН “ДАДАЖАНОВ АБДУВАҲОБ” ФЕРМЕР ХЎЖАЛИГИДА ЎТКАЗИЛГАН РАДИОМОНИТОРИНГИ.

Хакимов Б.Н.

Мирзаев Б.Ш.

Аюпова Ж.Р.

Ветеринария илмий тадқиқт институти.

Аннотация

Бу мақолада Наманган вилояти Учқўрғон туманидаги “Дадажанов Абдуваҳоб” фермер хўжалиги радиометрия бўйича илмий-тадқиқот ишлари олиб борилганлиги тўғрисида маълумотлар келтирилган. Хўжалик худудида тупроқ, беда, сув ҳавзалари, пичан намуналари лаборатория шароитида текширишлардан ўтказилганлиги бўйича батафсил далиллар келтирилган.

Аннотация

В данной статье представлены сведения о радиометрических исследованиях, проведенных в хозяйствах “Dadajanov Abduvahob” фермер Учқўрғонский туман Наманганской области. Приведены подробные данные о том, что в лабораторных условиях на территории хозяйства исследовались образцы почвы, люцерны, водоёмов и сена.

Калит сўзлар. Радиоактив элемент, радиатсион фон, ташқи гамма фон, радиоактив тушиш, нейтрон, протон, дозиметрия, муфель печи, ем, ветеринария объектлари.

Кириш ва мавзунинг долзарблиги. Наманган вилояти Учқўрғон туманидаги “Дадажанов Абдуваҳоб” фермер хўжаликларида ўтказилган ветеринария радио мониторинги. Ер юзидағи барча тирик организмлар доимо ионлаштирувчи нурланиш таъсирида бўлади. Ионлаштирувчи нурланиш манбаларини келиб чиқишига кўра уч гурухга бўлиш мумкин: биринчи

E CONF SERIES

**International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices
Hosted online from Rome, Italy**

Website: econfseries.com

27th June, 2025

гурухга космик келиб чиқадиган нурланишлар киради; иккинчиси - ер жинслари, тупроқ, сув, ҳаво ва табий радиоактив элементларнинг ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, шунингдек, инсон танасининг ўзида табий радиоактив моддаларнинг нурланиши. Ушбу икки гурухдан ионлаштирувчи нурланиш табий фон нурланишининг мавжудлигини келтириб чиқаради.

Учинчи гурухга ядовий қурол синовлари ёки атом электр стантсияларида (Чернобил, Фукусима ва бошқалар) авариялар натижасида ҳосил бўлган ва маҳаллий, тропосфера ёки глобал ёғинлар шаклида ер юзасига тушган ёки кирувчи суръий радионуклидларнинг нурланиши киради.

Бу манбаларнинг барчаси маълум шароитларда, ички ва ташқи нурланиш орқали ҳайвонлар ва одамларнинг танасига сезиларли таъсир кўрсатиши мумкин. Ташқи ва ички манбаларнинг йигиндиси радиатсия фонини аниқлайди.

Элементларнинг табий аралашмасида мавжуд бўлган табий радиоактив изотоплардан ташқари, турли хил ядовий реактсиялар натижасида олинган кўплаб сунъий изотоплар маълум (ядро реакторларида барқарор кимёвий элементларнинг нейтрон оқимлари билан нурланиши ёки оғир зарралар билан бомбардимон - протонлар, а -Со-60 зарралари), ядовий синовлар ёки баҳтсиз ҳодисалардан кейин. Ядро синовларидан сўнг биринчи ойларда ёки авариялар натижасида парчаланиш бўлаклари аралашмаси Ж 131, Ба 140, Ср 90 ва кейинчалик Ср90 ва Сс137 ни ўз ичига олади.

Ядовий синовлар ёки авариялардан келиб чиқсан радиоактив чиқиндилар портлаш жойидан 100 км масофада жойлашган маҳаллийларга бўлинади; тропосфера - портлаш жойидан бир неча юзлаб минглаб километрларгача бўлган масофада ер юзасига тушади (тропосфера ёғинларининг атмосферада қоладиган ўртача вақти тахминан 30 кун); ва стратосфера тушиши - радиоактив парчаланиш маҳсулотларининг асосий қисмини ўз ичига олади ва парчаланиш маҳсулотлари билан атроф-муҳитнинг глобал радиоактив ифлосланишининг аксарият қисмини ташкил қиласи.

Ўз-ўзидан (қуруқ ёғингарчилик) ёки кўпинча атмосфера ёғинлари (хўл) билан бирга тушадиган ядовий парчаланишнинг радиоактив маҳсулотлари биосферанинг абиотик (сув, тупроқ) ва биотик (ўсимлик, ҳайвонот дунёси)

E CONF SERIES

**International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices
Hosted online from Rome, Italy**

Website: econfseries.com

27th June, 2025

таркибига киради, моддалар айланишининг биологик айланиши. Бундай ҳолда, парчаланиш маҳсулотлари инсон танасига ўсимлик озиқ-овқатлари ва ўсимликлар ёки радиоактив моддаларни ўз ичига олган ем-хашак билан озиқланадиган ҳайвонлар орқали киради.

Радиоэкологик мониторингнинг мақсади:

Радиометрик мониторингнинг асосий мақсади радиатсиявий хавфли обьектларнинг (айниқса, атом электр стантсиялари ва атмосферага зарарли чиқиндилар билан боғлиқ бўлган саноат корхоналари яқинида) фермер хўжаликлари, паррадачилик ва балиқчиликка радиатсия таъсири тўғрисида обьектив маълумот олишdir.

Ветеринария радиометрик назоратининг мақсади:

- 1) Тупроқ, ҳаво ва сув ҳавзаларининг радионуклиидлар билан радиоактив ифлосланиш йўлларини аниқлаш.
- 2) Худуднинг радиатсиявий ифлосланиш даражасини аниқлаш.
- 3) Радиоактив ифлосланиш оқибатларининг ҳозирги ҳолати ва прогнозини баҳолаш.
- 4) Аҳоли пунктлари экологиясининг радиоактив ифлосланишининг олдини олиш ва камайтириш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиши.
- 5) Радионуклиидларни ҳайвонлар озуқасига ва аҳоли ратционига олишни чеклашга қаратилган чора-тадбирлар ишлаб чиқиши.

Юқоридаги мақсад ва вазифалардан келиб чиқиб, ВИТИ Биокимиё ва Радиобиология лабораторияси ходимлари Наманган вилоятининг Учқўрғон туманида илмий-тадқиқот ишларини олиб борилди. Ушбу мақолада биз Наманган вилоятининг Учқўрғон туманидаги “Дадажанов Абдуваҳоб” фермер хўжаликлидаги Қора-ола зотли наслли қорамол боқиш учун мўлжалланган чорвачилик фермасида, шунингдек, яқин атрофдаги беда ва аралаш ўт майдонларида ўтказилган ўлчовлар бўйича маълумотлар тақдим этилади.

Тадқиқот Наманган вилоятининг Учқўрғон туманидаги “Дадажанов Абдуваҳоб” фермер хўжалигига қарашли 48 бош қорамоли бўлган, 2024 йил

E CONF SERIES

**International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices
Hosted online from Rome, Italy**

Website: econfseries.com

27th June, 2025

12 март куни, шунингдек, яқин атрофдаги беда ва аралаш ўтлар далаларида ўтказилди. , бу ҳақда фермер хўжалик раҳбари ва ветеринария хизмати ходимлари иштироқида тегишли далолатномалар илова қилинади.

- 1) "Конверт" усулидан фойдаланган ҳолда беда майдони (10 ўлчов нуқтаси) ўртача дозаси -19,6 мкр/соат эди.
- 2) Фермада дарвоза ва дезинфектсия тўсиғи орқасида - 19,7 мкр / соат.
- 3) Дезобарер олди – 19,7 мкр/соат.
- 4) Тўғруқхона - 13,7 мкр / соат.
- 5) Боқиш бўлимида – 19,4 мкр/соат.
- 6) Ем сақлаш омбори – 14,3 мкр/соат.
- 7) Коллекторда - 19,9 мкр/соат.
- 8) Ховуз (сув) - 10,1 мкр/соат.
- 9) Ходимлар дам олиш маскани (2 хона ва каноп) – 10,1 мкр/соат.
- 10) Сув билан резервуар – 9,3 мкр/соат.

Эслатма: Дозиметрия булутли ҳавода, 12. С градус атроф-муҳит ҳароратида, 1 м масофада амалга оширилди. 5-10 см гача. ўрганилаётган объект юзасидан. Тупроқ текис.

Кейин, мен 100x100 м ўлчамдаги ўт майдонида ташқи гамма нурланишини ўлчадим. ҳудуднинг текис ландшафти (горизонти) билан. Дозиметрия конверт усулида даланинг 10 нуқтасида ўлчовлар билан амалга оширилди, доза даражаси юқори нуқтада -19,0 мкр / соат, майдоннинг ўртасида - 13,7 мкр / соат, 3×10^{-5} нурланиш тезлигига, майдоннинг пастки нуқтасида – 9,3 мкр/соат.. .

Хулоса: ҳудуднинг дозиметриясида аниқланган ташқи нурланиш дозалари табиий қийматлардан ошмади.

Адабиётлар рўйхати:

1. Воккен Г.Г. /Радиобиология/ 1967 г.
2. Бетенков Н.К. Радиоэкологик мониторинг: Урал университети нашриёти, 2014. - 208 б.
3. Ш.Мирзайев, Ф.Курбонов (2023-йил) СУРХОНДАРЁ ВИЛОЯТЛАРИ БУҲОРО ТУМАНИ ОЛОТ ТУМАНИ ВА БОЙСУН ТУМАНИДА

E CONF SERIES

International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices
Hosted online from Rome, Italy

Website: econfseries.com

27th June, 2025

ВЕТЕРИНАР РАДИОТОНОРИНГ. Тадқиқот идентификатори, қадрият ва этика бўйича халқаро конферентсияда (3-жилд 7-12).

4. Лысенко П. /Практикум по радиобиологии/ 2015г.
5. Акмуллина С.Н. / Радиологический мониторинг объектов ветеринарного назора/ ученые записки Казанской Государственной Академии ветеринарной медицины им.Н.Э.Баумана. Стр 151-153.
6. Мирзаев, Б. Ш., Хакимов, Б. Н., & Хушназаров, А. Х. (2024). ВЕТЕРИНАРНЫЙ РАДИОМОНИТОРИНГ В НУРАТИНСКОМ РАЙОНЕ НАВОЙСКОЙ ОБЛАСТИ. *Ustozlar uchun*, 1(1), 190-194.
7. Хушназаров, А., Мирзаев, Б., & Хакимов, Б. (2024). Ветеринарный радиомониторинг в Учқурганском и Янгикурганском районах наманганский области. *in Library*, 1(4), 14-18.
8. Хушназаров, А., Мирзаев, Б., & Хакимов, Б. (2024). Ветеринарный радиомониторинг в Нуротинском районе Навойской области. *in Library*, 2(2), 190-194.